

PhDr. Jaroslav J a n d a

PERSPEKTIVY OBRANY STÁTU

V uplynulém roce byly různými úrovněmi přijaty čtyři zásadní výhledové dokumenty, řešící perspektivy obrany státu:

- vojenská doktrína ČSFR (FS ČSFR),
- strategie obrany státu (ROS ČSFR),
- soustava cílů rozvoje ČSA do roku 2005 (kolegium MO),
- program profesionalizace ČSA (ROS ČSFR).

Vypracování a přijetí těchto dokumentů je především **historickým svědectvím a potvrzením svrchovanosti naší republiky**. Téměř půl století jsme byli spoutáni imperiální strategií a politikou Sovětského svazu. V souladu s postupnou renesancí ideí svobody, samostatnosti, nezávislosti a demokratického systému v československém státě se začaly řešit i otázky jeho obrany a bezpečnosti.

Uvedené dokumenty jsou však zároveň **výrazem situace přechodného období** po rozpadu blokového systému v Evropě a ještě nevytvořené kolektivní bezpečnosti na tomto kontinentu. Cesta zemí střední a východní Evropy k moderním demokraciím a tržní ekonomice je nesmírně složitá; mnohé má v tomto období charakter provizoria, hledání a improvizace. V tomto celkově kladném vývoji se projevují mnohé silné destabilizační jevy. Patříme ke státům, které se oním rozpadem ocitly v určitém nerovnovázném postavení, nemáme dosud mezinárodně pojaté záruky své bezpečnosti. Obrana se zatím opírá jen o vlastní vnitřní zdroje, nikoli o nezbytná vojenská spojení.

Hledání budoucnosti systému obrany a ČSA může být **předmětem pouze vědeckého bádání, nikoli subjektivních intuitivně spekulativních úvah**. Modelování možných budoucností cílových stavů systémů předpokládá soustavnou analyticko-prognostickou (rozborově odhadní) činnost. Nicméně, naléhavá potřeba vypracovat první výhledové záměry a dokumenty předešla možnost dostatečně rozvinout odpovídající vědeckovýzkumné záze-
mí. Avšak bez ohledu na tuto skutečnost nelze zapomenout, že dokumenty právě tohoto charakteru budou **vždy otevřenými, nikdy zcela dokončenými, vyžadujícími stálou aktualizaci**.

Zvláště vzhledem k přechodnosti a značné proměnlivosti současného období je každá predikce, či předpověď budoucnosti mimořádně obtížná. Nevíme, jak bude na přelomu století vypadat mapa Evropy, světa, v jaké podobě se bude vytvářet mezinárodní politický, ekonomický, právní a bezpečnostní systém. Myslím, že odhad rozvoje systému obrany státu a ČSA musí proto uvažovat o celé množině potenciálních proměnných, jakož i o hypotézách podmínek, za nichž bude platit.

Z předcházejícího logicky vyplývá **potřeba vytvořit**, v rámci nové éry československého vojenství, prognostiku jako obor rozvíjející teorii, metodologii a praxi vědeckého předvídání v oblasti obrany i bezpečnosti státu. Nebylo proto náhodou, že na jaře 1991 vznikl Institut pro strategická studia FMO, především jako vojenský prognostický ústav, jehož hlavním výstupem činnosti bude **neustále aktualizovaná komplexní prognóza rozvoje systému obrany a ČSA**.

Obecně je prognóza systémem alternativních možných budoucností a variantních cest k nim vedoucích. Zakládá vlastně filozofii řízení daného systému, vypovídající o tom, "co", resp. "čeho" se má docílit a "jak" se toho má dosáhnout. Prognóza vždy operuje s celým "vějířem" budoucích stavů, jež se mají uskutečnit za určitých podmínek, v příslušném časovém horizontu. Předmětem předpovědi jsou objektivně možné budoucí jevy, procesy, systémy v přírodě a společnosti; prognostická činnost je nezbytná pro poznávací i rozhodovací procesy, je vstupní podmínkou strategického řízení, plánování.

Prognóza rozvoje systému obrany státu, ČSA chce a musí být, stejně jako každá jiná, profesionální výpověď o alternativních cílových stavech tohoto systému, přirozeně ve vztahu a v závislosti na jeho podstatném i širším okolí. Musí vypovídat o žádoucím cílovém chování a vnitřním členění, stejně jako o prvcích systému, a to v návaznosti s předpovídanými změnami v jeho okolí, zejména s ohledem na:

- mezinárodní a vnitropolitický vývoj,
- vývoj světové a vnitřní ekonomiky,
- sociální vývoj doma i v zahraničí,
- rozvoj vědy a techniky,
- rozvoj systémů organizace a řízení.

Je nezbytné, aby všechny tyto proměnné, jako základní prvky prognózovaného okolí, byly zkoumány všeobecně, ve vztahu k vojenství zvláště, tj. jejich vojenské aspekty, souvislosti, důsledky. Jde vlastně o dílčí prognózy, počínaje vojenskými aspekty geopolitického vývoje i rozvoje systémů organizace a řízení konče.

Analyticko-prognostická činnost vede ke zjišťování směrů a změn možného vývoje, určení možných zdrojů politické, ekonomické (sociální stability, či nestability, zdrojů napětí, konfliktů, posléze ke stanovení možných ohrožení státu). **Základní typy a jednotlivé druhy ohrožení jsou výchozími prognostickými modely jak pro prognózu systému obrany, tak armády.** Stejně tak je podstatná prognóza ekonomického a lidského potenciálu ve vztahu k obraně, tak i předpovědi rozvoje vojenské techniky, vojenského umění, systému vojenské organizace, řízení a velení aj. Všechny tyto dílčí prvky prognózy tvoří ve svém souhrnu komplexní prognózu rozvoje systému obrany státu i armády.

Komplexní předpovědi nabízí možné typy systému obrany v poměru k alternativám ohrožení, nabízí odpovídající chování a členění systému obrany (včetně armády jako významného prvku tohoto systému), stejně jako jeho odpovídající prvky. Šíře předpovědi je především dána sloučením všech odpovídajících hledisek při jejím sestavení, vnašem případě hlavních politických, ekonomických, sociálních a vědeckotechnických souvislostí předmětu prognózy, jeho okolí, dále poznatků příslušných vědeckých předmětů a dalších prognostických informací.

Prognóza je zpravidla úvodním krokem (fází) sekvence poznávacího procesu: prognóza - pojetí - program - plán - projekt. Samozřejmě, že jednotlivé tyto kroky nemusí být vždy v procesu poznávání (předcházejícím rozhodovací proces) naplněny. Přeměna odhadu v pojetí bývá však nezbytná: je posunem od celého spektra objektivních možností k jejich výběru na základě strategických kritérií, posunem ke konkretizovanějšímu obsahu, blíže k rozhodnutí.

Vojenská doktrína je zpravidla chápána jako ucelený systém ideí o základním přístupu daného státu k zásadním otázkám mezinárodních vztahů a mezinárodní bezpečnosti, k přípravě státu i jeho armády na budoucí možnou válku, k zabezpečení ochrany jeho zájmů a obrany jeho svrchovanosti. Řeší filozofii obrany na nejobecnější úrovni, zvláště ve své úvodní politické části, zatímco vojenskotechnická část řeší zásady, způsoby, metody zabezpečení obrany, výstavby armády, vedení operací i dalších druhů vojenských činností.

Vojenská doktrína ČSFR vznikla jako jeden z významných zákonodárných aktů nové demokratické, nezávislé a svrchované republiky, a to v souladu s Chartou OSN. Nechci se

nyní zabývat jejím obsahem, spíše jejím místem v souboru výhledových dokumentů strategického významu pro obranu státu a výstavbou armády.

Vojenská doktrína má přirozeně navazovat na cíle, úkoly zahraniční a vnitřní politiky státu, musí vycházet z ekonomických a jiných možností jeho dalšího rozvoje. Současně by ale měla plně navazovat na rozvoj vojenské vědy, tudíž i vojenské prognostiky jako její immanentní součástí. Z toho je mj. patrné, že doktrína je vždy projevem vývoje společnosti a jejího poznání v určitém čase.

Vojenská doktrína je v československých podmínkách rozhodujícím normativním dokumentem pro výhledové záměry v oblasti strategie obrany, výstavby armády atp. Nelze ji však chápat jako dogma; podstatný je její duch, hlavní zásady a přístupy. Již dnes zrají důvody pro její budoucí aktualizaci. Nemůže být převážně jen politickou deklarací, ale i širším filozofickým rámcem pro strategii obrany státu, pojetí rozvoje armády apod. Měla by operovat se smysluplnými pojmy, nikoli s pojmy vágními, např. typu "rozumná obranná dostatečnost", měla by počítat s kategorií vojenských společenství - bezpečnost našeho státu nelze zaručit pouze vlastními silami. Přes tyto poznámky, svědčícími spíše o možnosti a potřebě tvůrčího posuzování i legislativních dokumentů pro jejich budoucí aktualizaci, stalo se přijetí a uskutečňování československé vojenské doktríny vpravdě historickým mezníkem v této oblasti.

Logickou návaznost na vojenskou doktrínu a příslušné prognostické informace má pojetí **Komplexní strategie obrany ČSFR**. Pojetí řeší obranu svrchovanosti republiky a nedotknutelnost jejích hranic proti ohrožení z kteréhokoli směru, československou vojenskou strategii (příprava státu, ozbrojených sil na možnou válku i na její vedení) použití ozbrojených sil k odstranění jiných, než vojenských ohrožení státu.

Základním východiskem pro definování strategie obrany státu jsou **varianty možného vojenského ohrožení ČSFR**, jejich základní typy a druhy, zejména spjaté se vznikem místních, či oblastních i světového konfliktu. Deskriptor prognostických modelů základních typů a jednotlivých druhů vojenského ohrožení vyvolává potřebu tvorby modelů odezev systému obrany na jednotlivé varianty vojenského ohrožení. Následnou součástí pojetí jsou tedy **odezvy systému obrany na jednotlivé varianty vojenského ohrožení ČSFR**.

Za jiná než vojenská ohrožení státu se zpravidla považují takové krizové situace, jako jsou ekologické katastrofy, nadměrná migrace cizích občanů a skupin obyvatelstva, pronikání ozbrojených skupin aj., které vyžadují aktivní spoluúčast části ozbrojených sil. I pro možnosti nevojenských ohrožení státu se modelují v pojetí odpovídající odezvy.

V každém případě by pojetí strategie obrany státu mělo být odvozováno z odhadu rozvoje systému obrany státu a armády. Základními komponentami prognózy i pojetí mohou modelové být:

- Mezinárodně politické souvislosti obrany - možnosti ohrožení:
- Strategie obrany státu - odezvy na možnosti ohrožení,
 - strategické použití ozbrojených sil,
 - lidský potenciál systému obrany,
 - výzbroje a materiálně technický potenciál systému obrany,
 - hospodářskomobilizační přípravy státu k obraně,
 - operační přípravy státního území k obraně,
 - ochrana obyvatelstva a ekonomiky státu v případech ohrožení,
 - ekonomické zabezpečení obrany státu,
 - systém organizace a řízení obrany státu,
- Legislativně právní zabezpečení strategie obrany státu,
- Vojenská spolupráce s jinými státy.

Jaká je vazba pojetí strategie obrany k jiným dokumentům strategické povahy nebo až operačního rázu?

Pojetí strategie obrany, zvláště popis variant ohrožení, se stává východiskem pro tvorbu strategických směrnic pro obranu ČSFR a vazbou na operační plán použití ČSA při obraně ČSFR.

Dalším výhledovým dokumentem, který by měl být důležitým výstupem prognosticko-koncepční činnosti nejméně jednou ročně, je **soustava cílů rozvoje Československé armády**. První verze vznikla díky brainstormingu a deltské anketě již v roce 1990, od té doby je průběžně aktualizovaná. Její tvorba je motivována potřebou **konstituovat filozofii řízení FMO a ČSA, uplatnit na specifické podmínky ČSA metodu řízení pomocí cílů**.

Soustava cílů rozvoje ČSA je hierarchicky uspořádaná na základě hlediska významnosti cílů (cíle 1. až n-tého řádu), předmětného hlediska (funkce 2. až n-tého řádu a nositelé jejich výkonu), časového hlediska (tři kritické časové horizonty).

Cíle jsou ve smyslu uvedené metody formulovány tak, aby vyjadřovaly žádoucí stavy, jichž má být k příslušným časovým termínům dosaženo a lze je měřit určitými kvantitativními i kvalitativními ukazateli.

Cíle mají sloučit řídící myšlení a chování velitelů, náčelníků, současně je motivovat k tvůrčímu hledání cest k uskutečnění těchto cílů. Moderní metoda je spjata s jinými moderními principy teorie řízení, kupříkladu pružnou dělbu funkčních pravomocí, zvláště přenosem rozhodovacích pravomocí na nižší stupně řízení s výrazným prohloubením jejich vzhledné samostatnosti, pružným informačním systémem, organizačními členěními atp.

Cíle jsou pro řídící práci prvotní záležitostí, vše se rozvíjí pod jejich zorným úhlem: od plánování přes stimulaci, hodnocení až po kontrolu činnosti a odměňování. Naopak činnosti jsou druhotné; pro jejich výkon se ponechává poměrně volný prostor, prostor kreativity a inovace k docílení žádoucích stavů.

Soustava cílů se vytváří na základě vědeckých poznatků i demokratického podílu na jednotlivých stupních řízení a velení; vždy na nižším stupni dochází k dekompozici cílů vyšších řádů na cíle nižších řádů, ale i k obohacení celé soustavy.

Soustava cílů všem subjektům řízení říká: co chceme, o co usilujeme, kam směřuje v rozvoji Československé armády; cílovým modelem je početně malá armáda smíšeného typu, moderně vyzbrojená, s postupným nárůstem jejího profesionálního jádra.

Systémové řešení všech souvislostí procesu profesionalizace se v československých podmínkách řeší formou **komplexního programu profesionalizace ČSA**. Program vychází z objektivní nutnosti tohoto procesu, a to z důvodů sociálních, vojenských i ekonomických. Profesionalizace je nezbytná vzhledem ke snižování početního stavu armády, zkracování délky vojenské základní služby, současně z důvodů kvalitativních: zvyšování kvality výkonu jednotlivých profesí a ve svém souhrnu celkové připravenosti ČSA k obraně republiky.

Komplexní program budou tvořit dílčí programy, zejména:

- vojenského vzdělávání,
- služebních vojenských kariér,
- náboru uchazečů o službu v ČSA,
- zkvalitnění vojenského výcviku a přípravy záloh,
- rozvoje systému sociálního řízení ČSA,
- vědeckovýzkumné podpory profesionalizace.

Pro období 1992-1993 byl zpracován výběr funkcí, které budou profesionalizovány novou kategorií vojáků z povolání s délkou závazku na 3 až 5 let, dosud je zastávali vojáci v základní službě. K vybraným funkcím zejména patří velitelé družstev, řidiči všeho druhu, mechanici, velitelé stanic, operátoři aj. Základním problémem přitom je a bude získání potřebných dobrovolníků. Úspěch náboru je především závislý na sociální atraktivitě vojenské služby, zvláště finanční stimulaci, sociálním klimatu v armádě a vážnosti vojenského povolání.

Komplexní program profesionalizace je významným výhledovým dokumentem ČSA, navazuje na vojenskou doktrínu ČSFR, pojetí strategie obrany ČSFR a soustavu cílů rozvoje ČSA do roku 2005.

Tvůrčí strategické řízení je orientací na budoucnost systému obrany a Československé armády. Vyžaduje vytvoření prozíravého a realistického spojení mezi naší přítomností i budoucností. Vyžaduje soustředění myšlenkového potenciálu, potřebné intelektuální klima, nezbytné vědeckovýzkumné zázemí. Předpokládá tvůrčí představivost, anticipaci, predikci, je spjato s prognózováním.

Nepřítelem strategicko-koncepčního řízení je drtivé kolo operativní každodennosti, řízení improvizované a krátkodeché, netvůrčí a nedemokratické, řízení neparticipativní.

Nové svobodné poměry v naší republice dávají historickou možnost přijímat uvážlivá rozhodnutí perspektivní povahy nejen pro její mírový rozvoj, ale i pro potřebu její obrany.

Tento článek je informativní povahy, seznamuje čtenáře 1. čísla Vojenských rozhledů s prvními dokumenty o perspektivách obrany ČSFR a ČSA.

Generálmajor Ing. Stanislav Chro m e c, CSc.

INFORMATIZACE ČSA

Na základě vojenské doktríny je útočný charakter československé armády postupně převáděn na výlučně obranný. V souladu s mezinárodními úmluvami (KBSE) je ČSA připravena odstranit dohodnuté počty daných zbraňových systémů určených pro vedení útočné války. Jsou snižovány i počty příslušníků armády. Jestliže má být československá armáda za těchto okolností i nadále schopna bránit svrchovanost státu a nedotknutelnost jeho hranic, musí být vybavena moderními vojenskými technologiemi.

V tomto článku pojednávám o rozvoji řízení a velení ČSA prostřednictvím vyspělých informačních technologií.

Modernizace armády je totiž velice nákladnou záležitostí. Při daném stavu disponibilních zdrojů jde o velmi náročný a dlouhodobý úkol, který bude třeba řešit postupně. Proto se protořadá pozornost bude věnovat informatizaci československé armády. Jsou pro to zejména tyto důvody:

- Při sražení dvou armád se srovnatelným vojensko-technickým potenciálem zvítězí zpravidla ta z nich, která včas uskuteční potřebné informační balance a dokonaleji využije získaných výsledků (viz zkušenosti z války z Perského zálivu).

- Rychlejším a kvalitnějším zpracováním informací lze (do jisté míry) vyvážit i nižší úroveň výzbrojné technického potenciálu. A jestliže je možné zvyšovat bojeschopnost armády různým způsobem (např. přezbrojením nebo zkvalitněním informačních technologií), pak je